

JAARBOEK

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt”

TE

AMSTERDAM

XXV. 1938.

AMSTERDAM

P. A. HEMERIJCK

(A. T. KLEEREKOOPER)

1938.

De stempelsnijders A. M. J. en J. J. VAN BAERLL¹⁾.

Het komt niet dikwijls voor, dat oude geschilderde of geteekende portretten van Nederlandsche stempelsnijders gevonden worden of dat men hunne beeltenissen geëst of als kopergravure ontmoet. Meerendeels waren zij eenvoudige lieden wier arbeid slecht betaald werd en die er niet aan dachten hunne beeltenissen voor het nageslacht te bewaren. Werden hunne portretten een enkele maal gevonden, dan waren dat meestal de afbeeldingen van bekende en welgestelde goudsmiden, die „ook wel eens een medaille dreven of graveerden of wel er de stempels voor sneden”, zooals b.v. HUBERT GOLTZIUS, de VIANEN'S, J. LUTMA, vader en zoon, of een liefhebber als de 16de eeuwsche dichter-médailleur JANUS SECUNDUS. Eigenlijke stempelsnijders, die hun brood moesten verdienen met het snijden van munt- of penningstempels en van dien arbeid uitsluitend moesten leven, waren dit echter niet.

Op een van de bekende groote schilderijen, die de ambtenaren, verbonden aan de Munt te Dordrecht, afbeelden, kan met groote zekerheid op het in 1674 door SAMUEL VAN HOOGSTRATEN geschilderde stuk de stempelsnijder DANIEL DRAPENTIER²⁾ herkend worden. Deze toch houdt een muntstempel in de hand. Op de beide andere

¹⁾ Dit artikel verschijnt tegelijkertijd, eenigszins verkort, in het 13de *Jaarverslag der Vereniging voor Penningkunst* over 1938.

²⁾ Zie over hem *Jaarboek VII* (1920), blz. 50 en *VIII* (1921), blz. 41.

nog aanwezige schilderijen, waarvan de een, eveneens door S. VAN HOOGSTRATEN in 1657 geschilderd is en de andere het werk is van JACOB CUYP, die het in 1617 schilderde, staan hoogstwaarschijnlijk de in die jaren werkzaam geweest zijnde stempelsnijders ook afgebeeld, maar — het is niet mogelijk hunne beeltenissen tusschen de andere functionarissen aan te wijzen.

Ook de 18de eeuw is arm aan portretten van medailleurs, ik ken slechts geschilderde portretten van MARTINUS en J. G. HOLTZHEY, vader en zoon, van dezen laatsten ook een verdienstelijk portret in was, van een onbekenden boetseder, in mijn bezit. MARTINUS HOLTZHEY heeft zich zelf bovendien in 1729 vereeuwigd op zijn weinig voorkomenden portretpenning³⁾, terwijl de penning bij zijn overlijden als muntmeester van Zeeland in 1764 op de voorzijde een vliegende engel vertoont, die zijn medaillonportret draagt⁴⁾.

Nog zijn van den bekenden medailleur TH. V. VAN BERCKEL verschillende portretten bekend, die door ALPH. DE WITTE in zijn werk „*Le graveur THÉODORE-VICTOR VAN BERCKEL, essai d'un Catalogue de son oeuvre*”. Louvain 1909, blz. 201—202, beschreven worden. In het 5de Jaarverslag der Vereeniging voor Penningkunst (1930), pl. III, wordt een silhouette met zijn naar rechts gewend borstbeeld afgebeeld. Ons mede-lid Jhr. Mr. M. W. SNOECK te Zwolle bezit de pastelportretten van VAN BERCKEL en zijn vrouw, die het echtpaar op gevorderden leeftijd voorstellen.

Uit de eerste helft der 19de eeuw is een geëtsd portretje van den Rotterdamschen drijver en medailleur ADRIAAN BEMME, vermoedelijk door hem zelf vervaardigd, bekend.

³⁾ Vervolg VAN LOON 52.

⁴⁾ Idem 373.

Verder kennen wij portretten van alle leden van de stempelsnijdersfamilie VAN DER KELLEN (D. VAN DER KELLEN, vader en zoon, J. PH. VAN DER KELLEN, de later zoo bekend geworden Directeur van het Prentenkabinet te Amsterdam), terwijl ook de stempelsnijder HENDRIK LAGEMAN, zoon van den meer bekenden J. M. LAGEMAN, op een portret, geteekend door J. E. MARCUS, afgebeeld is.

Uit den lateren tijd sluiten zich hierbij aan enkele houtgravuren, photo's en zinco's van verdienstelijke medailleurs.

Nóg minder dan op doek of papier afgebeeld, worden de beeltenissen van Nederlandsche stempelsnijders op duurzaam metaal gevonden. Een der oudste en fraaiste is wel de portretpenning van MICHAEL MERCATOR, te Venlo geboren, die hem op 48-jarigen leeftijd afbeeldt⁵⁾. Een zeer fraai exemplaar in zilver bevindt zich in de verzameling van TEYLER'S Penningkabinet te Haarlem.

ADRIAEN DE GREBBER, meer bekend als goudsmid dan als medailleur (hij vervaardigde den fraaijen gedenkpenning bij den gouden bruiloft van PAULUS VAN BERESTEYEN en VOLKERTJE NICOLAI in 1624)⁶⁾, beeldt zich af op 80-jarigen leeftijd in 1656. De penning, die hoogst zeldzaam is, berust in het Kon. Penningkabinet⁷⁾. JOHANNES LUTMA, de zoon, heeft zijn vader „in memoriam posteritatis”, zooals het opschrift op de keerzijde aangeeft, op een gestempelden penning in 1659 afgebeeld⁸⁾. Den portretpenning van MARTINUS HOLTZHEY uit 1729 vermeldden wij reeds, terwijl uit lateren tijd slechts een weinig geslaagd adrespenninkje van den Amsterdamschen medailleur M. C. DE VRIES JR.

⁵⁾ *Revue belge de Numismatique* V. (1849). pl. IV. 1.

⁶⁾ G. VAN LOON. *Ned. Historiepenningen* II. blz. 162.

⁷⁾ *Cat. van het Kon. Penningkabinet* I. pl. XII. 850.

⁸⁾ J. DE VRIES en J. C. DE JONGE. *Nederlandsche Gedenkpenningen verklaard*. 's-Gravenhage 1829—1839. 2 dln. deel I. pl. VI. 4.

(overl. 1883), een portretplaquette van A. BEGEER⁹⁾ (overl. 1910), in 1907 door J. C. WIENECKE geboetseerd, een penning op het 25-jarig huwelijk van J. P. M. MENGER, eerste stempelsnijder aan 's Rijks Munt te Utrecht, en J. M. VAN HAAGEN in 1896, ontworpen door L. JÜNGER, met de borstbeelden der jubilarissen op de voorzijde¹⁰⁾ en de portretpenning van den beeldhouwer-medailleur TOON DUPUIS, door Mej. J. C. H. WICHERS in 1936 vervaardigd¹¹⁾, bekend zijn. Volledigheidshalve vermeld ik nog het portret-penninkje van den in 1823 te Venlo geboren médailleur LEOPOLD WIENER, overleden te Brussel in 1891, als presentiepenning uitgegeven bij de algemeene vergadering van de Société Hollandaise—Belge des Amis de la Médaille d'Art 16 Februari 1913 te Brussel gehouden. De Belgische medailleur L. DE SMETH vervaardigde de stempels.

Bij de 18de eeuwsche portretten kunnen nu ook de beeltenissen gevoegd worden van de beide stempelsnijders A. en J. VAN BAERLL (vader en zoon), die zich in het bezit van een afstammeling der VAN BAERLL's bevinden. De eigenaar stond mij op mijn gedaan verzoek met de meeste welwillendheid toe de portretten af te beelden, terwijl ik tevens belangrijke genealogische bijzonderheden, die tot heden niet bekend waren, en noch in de levensbeschrijvingen in *Astrea*¹²⁾, noch in het *Vervolg* op VAN LOON voorkomen, mocht ontvangen.

⁹⁾ W. K. F. ZWIERZINA. *Penningkundige Geschiedenis van Koningin WILHELMINA 1898—1908*. 724.

¹⁰⁾ W. K. F. ZWIERZINA. *Nederlandsche Penningen 1864—1898*. III. pl. XVII. 1237.

¹¹⁾ *Jaarverslag der Vereeniging voor Penningkunst XI (1936)*. pl. I.

¹²⁾ De 4de en 5de Jaargang van het Tijdschrift *Astrea* bevat een reeks artikelen van Dr. WAP „*Stempelgravours en Stempelgravure in de Nederlanden*”.

Het eerste portret stelt ADRIANUS MARTINUS JOSEPHUS VAN BAERLL voor, die te Roggel (Limburg) 24 Maart 1729 gedoopt werd als zoon van JOSEPHUS HENRICUS VAN BAERLL en PETRONELLA VAN LIER. 3 Augustus 1763 huwde hij te Rotterdam met CATHARINA FRANCINA VAN CLEEFF¹³⁾, die aldaar op 6 Juni 1732 gedoopt was in de R. C. kerk aan de Leeuwenstraat als dochter van JAN VAN CLEEFF en MARIA DE BRIE. Op 9 Mei 1764 werd uit dit huwelijk een zoon geboren, die op 11 Mei te 's-Gravenhage gedoopt werd en de namen JOHANNES JOSEPHUS ontving.

Toen ADRIAAN VAN BAERLL in 1765 naar de betrekking van stempelsnijder aan de Hollandsche Munt te Dordrecht solliciteerde (hij werd 15 April 1765 als zoodanig benoemd), woonde hij te 's-Gravenhage. In het *Jaarboek VIII* (1921) heb ik op blz. 50—52 bijzonderheden omtrent zijn arbeid aan de Munt medegedeeld, ontleend aan de toenmaals in 's Rijks Munt te Utrecht, thans in het Rijks Archief te 's-Gravenhage, zich bevindende *Registers van ingekomen en uitgaande stukken van Raden en Generaalmeesters van de Munt*, het zoogenaamde „*Generaal Register*”.

Tevens gaf ik in genoemd *Jaarboek* eene opgave van de door hem vervaardigde gedenkpenningen, die meeren-deels in het *Vervolg* op VAN LOON beschreven en afgebeeld zijn.

Zijn eerste bekende gedateerde penning draagt het jaartal 1778, zijn laatsten vervaardigde hij in 1781.

Voor den stempelsnijder der Hollandsche Munt bestond de verplichting om in het muntgebouw te wonen. De voor hem bestemde woning bleek echter bij zijn komst in 1765 zóó slecht en bouwvallig te zijn, dat deze niet betrokken

¹³⁾ Ook van haar wordt een geschilderd portret, het pendant van dat van haar man, bij de familie bewaard.

kon worden en hij genoodzaakt was voor zich en zijn gezin naar een ander huis om te zien. De door hem 16 Augustus 1768 ingediende „memorie”, die wij hieronder laten volgen, doet wel zien hoe bouwvallig en slecht de voor den nieuwen muntmeester bestemde woning was. Of hij schadeloos gesteld is voor de door hem betaalde extra uitgaven aan huishuur heb ik niet gevonden.

Memorie van ADRIANUS VAN BAERLL
Eerste Stempelsnijder van de Munte
van Holland binnen Dordrecht, over-
gegeven aan de Heeren Commis-
sarissen van U.Ed. Mogende Heeren
Gecommitteerde Raden tot de groote
Fortificatien, bij hoogst der zelve
Jaerlijkse aankomst in deese stad,
op den 16 Augusti 1768.

ED: Mog: Heeren zoo draa den onderg^z met het stempel-
snyderschap door U Ed: Mog: in de maand aprill des: j^{rs}
1765 was begunstigt en hij zig herwärts begeben had, om zijne
pligt aan den lande te quijte, en zijne bedining te aanvaarden,
heeft hij al aanstont tot zijn groot leedweesen en notoire schade
ondervonde, dat het hujs tot zijne wooninge gedestineert,
zoodanig was vervallen, dat het onmogelijk was zonder zig
aan blijkbaer gevaer bloot te stellen het zelve met zijne familie
te betrecken, waer door hij genoodzaakt is geweest zig van
Een hujs ter zijnder inwooning te voorsien, gelijk hij dan ook
bij de aankomst van Heeren Comm: in aug. van den zelve
jaare, de vrijheijd heeft genoomen zig aan hun Ed: Mog: te
adresseeren met ootmoedige beede, dat hoogst de zelve
geliefde te effectueeren dat zijne voorz wooninge in staet mogte
worden gebragt, van zonder gevaer te kunnen werken bewoont,
en dat inmiddels aan hem zekere zomme mogte werden toe-
geleijt ter goetmaking van de hujs huur deweleke hij uijt
zijne privé beurs tot nog toe heeft moeten bekostigen, met
welck versoeck den onderget: genoodzaakt is geweest telkens
wanneer het hem heeft mogen gebeuren de Heeren Comm: in
der tijt 't zij alhier, of in den Haage te mogen op wagen te

moeten aanhouden, den onderget: oordeelt overbodig U Ed. Mog breedvoerig de onbewoonbaerhijd van het hujs aan te toonen, de Contrarolleur Generaal TIERLINCK zoude U Ed. Mog. daar van overtuigende kennen berigten gelijk meede de Contrarolleur Generaal VAN DE GRAAF, de welcke in het voorjaar van 1767 expres alhier is geweest, om accurate inspectie te neemen, wanneer ook reeds Een plan tot stigting van Een nieuwe woning door den laetstgem: is in gereetheyt gebragd, behalven dat bij het instorten van een vloer waer bij den ondergez. groot gevaar heeft gelopen, van een zwaar ongeluk te krijgen, en de enkele beschouwing van het gebouw bij U. Ed. Mog: geene de minste twijffel ontrent zija geavanceerde zullen overlaeten,

Hoe seer nu den onderget. gewenscht en zig geflatteert had, dat bij U Ed. Mog: orders tot verbouwing van het hujs zoude zijn gegeven, heeft den onderget. Egter nog niet vernomen dat bij U Ed. Mog: dees aangaande Eeijnige finale dispositie genomen zij, en dewijl hij zig niet schaamd te erkennen, dat wegens de vermeerdering zijnder familie het hem ten uijterste zwaar valt, de lasten van een hujs voor zijne Rekening te draagen, en dat volgens zijne instructie hem het genot van eene vrije woning word gegeven,

Neemt hij nogmaals eerbiedig de vrijheid U Ed. Mog: ootmoedig te versoecken, dat het hujs in de munte mag werden in staat gebragt om te kunnen werden bewoond, en dat hem onderget. zeeker somme jaarlijks mag werden toe gelegd tot de tijt, dat het hujs in de munte bewoonbaar zal zijn gemaakt, ter goedmaking van de hujs huur, de welcke hij van den beginne van het aanvarden zijner bediening heeft moeten dragen.

Waarmede onderget. d'Eer heeft met diep respect en alle Eerbiet te zijn UEd. Mog: onderdanigste en gehoorsaamsten Dienaar

ADRIANUS VAN BAERLL
Stempelsnijder van de
Hollandse munte.

In 1783 is ADRIAAN VAN BAERLL te Dordrecht overleden. Zijn geschilderd portret, dat noch gesigneerd, noch

gedateerd is, stelt hem voor op 45- à 50-jarigen leeftijd, wijzende op een aantal munt- of penningstempels, die op een tweetal planken opgesteld zijn.

Bij zijn overlijden liet hij na „een zeer ongelukkige weduwe, welke niet alleen geen redelijk bestaan actueel is hebbende, maar 't zelve nog geen uitzigt heeft hoe 't selve voor haar en hare familie te bekoomen”.

De bovenvermelde zoon, JOHANNES JOSEPHUS, die door zijn vader „tot het graveeren was opgeleyd”, was bij diens overlijden 19 jaar oud en had in 1783 „reeds eenige stempels tot het maeken van medailles en veele ten gebruike van de munte gesneden”. Hij werd 30 October 1783 benoemd om de vacature „ad interim” waar te nemen, maar ontving geen vaste aanstelling, doordat 20 April 1784 JOSEPH EVERTS uit vijf sollicitanten, die proeven van hun bekwaamheid in het uit de hand snijden van een stempel voor een dukaton, hadden moeten afleggen, gekozen werd. Bij het inleveren der gemaakte proeven bleek, „dat JOSEPH EVERTS in bequaemheid en netheijd zeer grootelyks emineerde”¹⁴⁾.

VAN BAERLL is daarop naar Rotterdam verhuisd, waar hij 13 September 1786 huwt met JOHANNA ALDEGONDA VAN DE VEN, die te Rotterdam 22 Maart 1764 gedoopt werd als dochter van JACOBUS VAN DE VEN en JOHANNA CATHARINA LAPPEÉ.

In de Rotterdamsche Courant van 27 April 1786, no. 50, wordt hij vermeld als „medailleur te Rotterdam. Hij werd 11 Februari 1788 aldaar finaal geadmitteerd als burger, terwijl hij den volgenden dag zijn poorterseed aflegde¹⁵⁾.

¹⁴⁾ In *Jaarboek VIII* (1921) wordt EVERT's proefdukaton op blz. 56 afgebeeld.

¹⁵⁾ SCHEFFER en OBREEN. *Rotterdamsche Historiebladen*, I. blz. 553.

Heeft hij te Rotterdam als stempelsnijder geen succes gehad, of bestonden er andere oorzaken voor? Zooveel is zeker, dat hij omstreeks 1790 naar het geboorteland van zijn vader is getrokken en te Heithuizen (nabij Roggel) is gaan wonen. Daar werd 20 Januari 1793 zijn jongste dochter MARIA BEATRIX geboren ¹⁶⁾ en is JOHANNES VAN BAERLL 4 Mei 1799, bijna 35 jaar oud, overleden.

Misschien heeft hij het plan gehad om ook te Heithuizen zijn handwerk voort te zetten, vast staat ten minste, dat hij zijn medaillepers, stempels en andere benodigheden daarheen heeft medegenomen.

De *Opregte Haarl. Cowrant* van 7 October 1802 toch bevat de volgende advertentie:

∴ Te koop uit de hand: Eene allerkunstigst geordonneerde en gemaakte MUNT- en MEDAILLE-PERS, herkomstig van den vermaarden Munt- en Medaille-Meester VAN BAERLL. De Pers hoog 3 voeten 1 duim, boven breed $5\frac{1}{2}$ duimen, in de breedte $18\frac{1}{2}$ duimen, de Schroef lang 2 voeten, dezelve met twee draaden dik 4 duimen, wegende ongeveer 1000 Ponden, de Balans lang 8 voeten 3 duimen, in het vierkant van de Balans 7 duimen Quadraat, wegende 156 Ponden zonder Tin of Lood, alles Rhylandfche Maat; deze Pers met alle Toebehooren is zoo kunstig en zuiver gemaakt, als eene in gantsch Europa weezen kan. Verders een groote quantiteit van MEDAILLE-STEMPELS op verschillende gelegenheden, alles kunstig en zuiver gewerkt, met derzelver Ringen en Toebehooren, allerfchoonst geccnfeiveerd, wegende naar gisting circa 300 Ponden. Nog omtrent 2000 stuks POINÇONS, zoo wel leevenden als dooden, kunstig bewerkt, allen van zuiver Staal, welken gebruikt kunnen worden zoo wel op Staal en Yzer als op andere Metaalen. Die hierin gading hebben kunnen zich adresseeren aan den Heer *de Beye*, Griffier, woonende te Heithuizen, Arrondissement van Ruremonde, alwaar de voorgemelde Pers en Toebehooren zich bevinden. zullende geene Verkoop uit de hand, of publiek, gefchieden voor den

¹⁶⁾ Zijn beide andere dochters waren in 1787 en 1789 te Rotterdam geboren, zijn eenige zoon JACOB ARNOLD 23 Oct. 1791 te Heithuizen.

21 Vendemiaire, 11de Jaar der Franche Republiek, (13 October 1802 O. S.) ten einde de Liefhebbers tyd te geeven, om hunne aanbiedingen op te geeven. *Zegt het voort.*

Daar JOHANNES VAN BAERLL's weduwe 15 Augustus 1802 te Heithuizen hertrouwde met Mr. CORNELIS PIETER CHASTELEYN, geboren te Leiden 20 November 1748 als zoon van CORNELIS CHASTELEYN en CHRISTINA DE BYE, ligt het voor de hand, dat zij vóór haar huwelijk getracht heeft om die „zware” nalatenschap kwijt te raken.

Of zij daarin geslaagd is en wie de nieuwe eigenaar geworden is van de verzameling penningstempels, heb ik niet kunnen ontdekken.

Het met zwart krijt geteekende aanzierende borstbeeld van JOHANNES JOSEPHUS VAN BAERLL is het werk van den teekenaar A. G. SCHULL, een familielid van den geportretteerde, en niet gedateerd.

Voor zoover kan worden nagegaan, is thans de familie VAN BAERLL uitgestorven.

A. O. VAN KERKWIJK.

's-Gravenhage.

JAARBOEK

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt”

TE

AMSTERDAM

XXV. 1938.

AMSTERDAM

P. A. HEMERIJCK

(A. T. KLEEREKOOPEK)

1938.

Prijsvraag voor Penningkunde,
uitgeschreven door Teyler's Tweede Genootschap
te Haarlem
voor het jaar 1939.

Directeuren van TEYLER'S Stichting en de Leden van TEYLER'S Tweede Genootschap deelen mede, dat zij hebben besloten voor het jaar 1939 de volgende prijsvraag uit te schrijven:

Het Genootschap vraagt een opgave met beschrijving van de hier te lande vervaardigde Familiepenningen, van de oudst bekende af tot het jaar 1813.

Onder Familiepenningen worden verstaan penningen, vervaardigd bij geboorte, verloving, huwelijk, gouden, zilveren, koperen en tinnen bruiloften, overlijden, begravenis, enz.¹⁾.

Van het midden der 17de tot het einde der 18de eeuw komen zij, hetzij gegraveerd, gegoten of met stempels vervaardigd, veelvuldig voor.

Op familiepenningen der aanzienlijke familiën komen niet zelden hunne geslachtwapens, soms ook de beeltenis

¹⁾ De Catalogus der genealogisch-heraldische tentoonstelling, in Mei 1933 te 's-Gravenhage gehouden, geeft op blz. 119—123 duidelijk aan, wat onder „Familiepenningen” verstaan wordt.

van den afgestorvene of de portretten van de zilveren of gouden huwelijksparen voor. De eenvoudige burger vergenoegde zich er mede de familiegebeurtenis, die hij wilde herdacht zien, in een gestempelden penning van een bepaald type, zooals er bij de goud- en zilvermeden voorhanden waren, te vereeuwigen door naam, datum en aard van de gebeurtenis met de graveerstift te doen vermelden.

Niet zelden zijn de familiepenningen door hun fraaie uitvoering (wij wijzen b.v. op de fraai gedreven of gegraveerde stukken uit de 17de eeuw) uit een artistiek oogpunt van groot belang.

Heraldisch en genealogisch zijn ze echter steeds van beteekenis en zij kunnen een belangrijk hulpmiddel vormen bij onderzoekingen op deze gebieden.

De opgave wordt verlangd in chronologische volgorde der penningen, met vermelding, zoo mogelijk, van maand en datum, terwijl een naamregister aan het einde van het werk moet worden toegevoegd, opdat men met een enkelen oogopslag zal kunnen zien of van een bepaalde familie penningen vermeld worden.

Bij reeds in de literatuur voldoende beschreven of afgebeelde stukken wordt slechts vermelding van die penningen verlangd, met opgave van de plaats waar deze beschreven of afgebeeld zijn.

Bij de beschrijving van elk stuk moeten vermeld worden: metaal, doorsnede in mm, naam van den vervaardiger, voorzoover bekend, en zoo mogelijk, in welke verzameling de penning voorhanden is, waar het stuk vermeld wordt (veilingcatalogus, boedelinventaris, e.d.).

Het ligt in de bedoeling dat, bij eventueele verschijning van het bekroonde antwoord in druk, op enkele platen een kleine keuze der voornaamste typen en belangrijkste stukken wordt afgebeeld.

Hieronder volgen eenige voorbeelden van beschrijving.

1718

- 9 Dec. 50-jarig huwelijk van I. BUEDINGH en G. VAN DELDE. Geheel
gegraveerd.
Voorzijde: Twee uit de wolken gestoken elkaar drukkende
handen, waarboven een brandend hart.
Keerzijde: ¹⁾ op de — Goude Bruyloft — van I. Bueding-
— en G. V. Delde — getrouwt den 9 Dec: — 1668 — gegeven
den 9 — Dec: 1718.
Goud. 28 mm. Met fijnen kabelrand.
Verzameling (naam).

1784

- 6 Juni. 50-jarig huwelijk van A. M. MOLIÈRE, bankier te 's-Graven-
hage en ELISABETH VÉRON. Door J. H. SCHEPP.
Vervolg VAN LOON 610. Médailles Wallonnes I. 21.
Goud en Zilver. 42 mm.
Kon. Penningkabinet.

De antwoorden moeten worden ingezonden vóór of op
den *1sten Januari 1941*, opdat zij vóór den *1sten April*
1941 kunnen beoordeeld worden.

De prijs voor het best en voldoende antwoord bestaat
in een gouden eerepenning, op den stempel des Genoot-
schaps geslagen, ter innerlijke waarde van *f* 400,—, of
deze waarde in geld, ter keuze van den bekroonde.

De verhandelingen moeten in het Nederlandsch,
Fransch, Engelsch of Hoogduitsch, met eene Latijnsche
letter, vooral goed leesbaar geschreven zijn door eene
andere hand dan die van den inzender (of met de schrijf-
machine). Ook moeten zij vóór den bepaalden tijd in haar
geheel worden ingezonden; geen antwoorden, waaraan
eenig gedeelte bij de inlevering ontbreekt, zullen tot het
dingen naar den gemelden eereprijs worden toegelaten.

¹⁾ De — dienen om de afscheiding der regels aan te geven.

De schrijver van een bekroond antwoord is gehouden het auteursrecht op zijn werk aanstonds aan de Stichting over te dragen, opdat deze het recht verkrijge het antwoord als Verhandeling van het Genootschap, desverkiezende ook vertaald, in druk uit te geven. Indien de Stichting niet binnen drie maanden na de overdracht van het auteursrecht den bekroonden auteur heeft bericht, dat zij tot onverwijld uitgeave van zijn werk heeft besloten, wordt de overdracht van het auteursrecht ongedaan gemaakt en verkrijgt de schrijver de volle beschikking daarover terug.

De handschriften van ingezonden antwoorden worden eigendom der Stichting. Van deze antwoorden kunnen aan de schrijvers geen afschriften worden verstrekt, tenzij op hun kosten.

De antwoorden moeten, zonder naam en alleen met een spreuk ondertekend, vergezeld van een verzegeld briefje, dezelfde spreuk ten opschrift voerend en van binnen des schrijvers naam en woonplaats behelzende, gezonden worden *aan het Fundatiehuis van wijlen den Heer P. TEYLER VAN DER HULST te Haarlem.*

Naar aanleiding van bovenstaande Prijsvraag, waarvan naar wij vermoeden door vele onzer leden met belangstelling zal worden kennis genomen, brengt het Bestuur van het Kon. Nederlandsch Genootschap voor Munt- en Penningkunde het volgende onder de aandacht der leden:

Familiepenningen, als in bovenstaande Prijsvraag bedoeld, bevinden zich dikwijls in de verzamelingen onzer penningliefhebbers. Meer nog worden ze gevonden bij niet-verzamelaars, personen, die deze stukken bezitten

als „familierelieken”, die dikwijls jaren achtereen van vader op zoon zijn overgegaan en bewaard worden met portretten, zegelstempels, oude brieven en documenten op de familie betrekking hebbende.

Daar het van belang is bij eene eventueele uitgave van de Prijsvraag deze zoo volledig mogelijk te maken, zal het zeer gewaardeerd worden, indien bezitters van familiepenningen daarvan kennis willen geven aan den Conservator van TEYLER'S Penningkabinet te Haarlem, Spaarne 16. Voldoende is voorloopig eene opgave van jaar en namen der personen, op de stukken voorkomende, met vermelding van het metaal. Mochten deze penningen nog niet in de bestaande penningwerken beschreven zijn en het blijken zal, dat zij ook aan den eventueelen bekroonde van de Prijsvraag onbekend zijn gebleven, dan zal later een uitgebreider beschrijving dier stukken worden aangevraagd, die in het te verschijnen werk zal kunnen worden opgenomen.

Onze leden worden dan ook dringend verzocht om, indien zij in het bezit zijn van familiepenningen, die niet of onvolledig beschreven zijn (uitsluitend stukken vóór 1813 vervaardigd), deze te willen mededeelen aan bovengenoemd adres en tevens namen en adressen te willen opgeven van hun bekende personen, bij wie dit soort penningen gevonden worden.

Fonds tot aankopen van het Kon. Penningkabinet ¹⁾.

Uit bovengenoemd fonds konden in 1938 voor het Kon. Penningkabinet worden aangekocht een Toursche groot van Heinsberg, geslagen door DIRK III, heer van Heinsberg en graaf van LOOZ (1331—1361), en een groot van ZWEDER VAN KUILENBURG, bisschop van Utrecht (1425—1426), geslagen te Rhenen. Beide munten werden aangekocht op de veiling van J. SCHULMAN te Amsterdam, 7—9 November 1938, en komen in den veilingscatalogus voor onder no. 527 en 552. Beide zijn er op plaat VII afgebeeld.

De groot van ZWEDER VAN KUILENBURG is het door A. SCHULMAN in het *Jaarboek voor Munt- en Penningkunde* 1919, blz. 61 e.v., uitvoerig besproken en afgebeelde stuk, dat afkomstig is uit de verzameling van wijlen den heer W. C. C. BRASEM te Arnhem. De korte tijd (10 maanden), dat ZWEDER VAN KUILENBURG bisschop van Utrecht is geweest, verklaart, dat slechts weinig munten van hem bekend zijn, en ook de genoemde groot een uiterst zeldzaam stuk is. Voor het Penningkabinet is het dan ook een belangrijke aanwinst.

Niet minder belangrijk is de Toursche groot van Heinsberg. Het geslacht der heeren van Heinsberg dateert van \pm 1050, en begint in 1279 onder DIRK II munt te slaan. Door huwelijken en erfopvolging verkreeg het uitgebreide bezittingen, waaronder de graafschappen Looz en Chiny,

¹⁾ Zie *Jaarboek* 1936, blz. 129, en 1937, blz. 102.

en wedijverde langen tijd in macht met de graven, later hertogen van het nabijgelegen Gulik. De bezittingen der heeren van Heinsberg kwamen in 1456 aan WILLEM IV, hertog van Gulik, door zijn huwelijk met ELISABETH van Heinsberg-Nassau. Reeds voor dien waren verschillende deelen aan het hertogdom Gulik gekomen. In 1484 wordt het gebied van Heinsberg geheel met Gulik vereenigd.

De eerste munten van de heeren van Heinsberg, met name van DIRK II (1279—1302), zijn sterlings, naar het Brabantsche type met het Leeuwenschild. Van GODFRIED II (1303—1331) zijn vele kleine munten bekend, zoogenaamde Köpfchen, een nabootsing van de deniers van FLORIS V van Holland, met den kop in profiel. Met DIRK III worden in Heinsberg de eerste Toursche grooten geslagen.

Het aangekochte exemplaar heeft de volgende voor- en keerzijde:

Voorzijde: Muntbeeld van den Tourschen groot. Binnenrandschrift: · MONETA HEINSB ·

Keerzijde: Kruis, waaromheen twee randschriften. Binnenrandschrift: ✱ DNS HEINSBERK. Buitenrandschrift: ✱ BNDICTV : SIT : NOME : ORI : ORI DEI : IHSXP. Contramerck een roos.

Het contramerck is ingeslagen op het midden van het kruis. Het is een open roos, en blijkbaar een contramerck van Lippe. GROTE maakte in zijn *Lippische Geld- und Münzgeschichte (Münzstudien V, p. 199)* reeds opmerkzaam op Turnosen van 1380—1390, welke de roos van Lippe als contramerck dragen²⁾, en in het gebied van Lippe in omloop moeten zijn geweest, toen ook in Lippe de goudgulden zijn intrede deed en de benoodigde zilveren

²⁾ Zie ook K. FRIEDERICH, *Ein Beitrag zur Geschichte des Kontermarkenwesens (Jahrbuch des Num. Vereins zu Dresden 1912, S. 60)*.

pasmunt van buiten werd ingevoerd. Met deze data stemt zeer wel overeen, dat onze Toursche groot van DIRK III van Heinsberg het contramerk van Lippe heeft. In het contramerk hebben wij tevens een voorbeeld van de vroege contramerken uit den tijd der middeleeuwen, welke het eerst voorkomen op Tiroler Zwainziger (1267—1310), en spoedig door andere gevolgd zijn (zie v. SCHRÖTTER, *Wörterbuch der Münzkunde* s.v. Gegenstempel).

De Toursche grooten van Heinsberg zijn met andere munten der heeren van Heinsberg door MENADIER bijeengebracht en beschreven in *Zeitschrift für Numismatik*, Bd. 30, s. 431 e.v. De Toursche grooten zijn naar hun voorzijde in twee groepen te verdeelen, de een met het opschrift TVRONVS CIVIS, de ander met MONETIT HEINSB. Van de eerste bezat het Penningkabinet reeds twee exemplaren. Met het aangekochte exemplaar is ook de tweede groep thans in het Kabinet vertegenwoordigd. Het contramerk de roos komt bij MENADIER niet voor.

M. A. E.

F. A. HOEFER.

In het afgelopen jaar had ons Genootschap het verlies te betreuren van haar eere-lid FREDERIC ADOLPHE HOEFER, 7 October 1938 te Zeist op 88-jarigen leeftijd overleden.

In 1903 was Generaal-Majoor HOEFER buitengewoon lid van ons Genootschap geworden, waarop in 1914 zijn benoeming tot gewoon lid volgde, terwijl hij in 1930, ter gelegenheid van het vieren van zijn 80sten verjaardag (hij werd in 1850 te Sittard geboren), tot eere-lid benoemd werd.

Deze onderscheiding had de krasse grijsaard te danken aan zijne groote verdiensten voor de oudheidkunde, het museumwezen en de krijgsgeschiedkundige geschiedenis van Nederland en zeker niet het minst aan zijn onvermoeide pogingen tot redding van het met afbraak bedreigde Kasteel de Doorwerth. Hij kocht uit eigen middelen dit bouwvallig geworden kasteel, wist de gelden voor een grondige restauratie bijeen te brengen en schonk het kasteel gratis aan de door hem gestichte „Vereeniging Kasteel De Doorwerth”.

In 1913 kon het Nederlandsche Artillerie Museum, dat later in Nederlandsch Leger Museum herdoopt werd, worden geopend.

Met belangrijke oude wapenen en andere voorwerpen, op het krijgswezen betrekking hebbende, heeft hij het Museum door schenking vermeerderd, terwijl hij door zijn groote enthousiasme anderen er toe wist te brengen om

voorwerpen, die voor de verzameling van belang waren, gratis af te staan.

Naast HOEFER's bijzondere verdiensten ten opzichte van „De Doorwerth” mag zeker wel vermeld worden het groote aandeel, dat de overledene gehad heeft in het tot stand komen van het Ned. Openluchtmuseum, dat in 1918 geopend kon worden en sedert belangrijk is uitgebreid.

Vele onzer leden zullen zich ongetwijfeld nog de prettige en leerrijke vergadering van ons Genootschap herinneren op 28 Juni 1930, toen de heer HOEFER ons in zijn geliefd Museum rondgeleidde, belangrijke bijzonderheden mededeelde omtrent het Kasteel en de daar bijeengebrachte rijke verzameling, waarvan een groot gedeelte aan zijn onvermoeide speurzin te danken was.

Niet licht zullen zijn talrijke vrienden den krassen „Generaal” vergeten, die in zijn lange leven zooveel op verschillend gebied heeft kunnen tot stand brengen en wien het gegeven werd om, tot enkele dagen vóór zijn overlijden, werkzaam te mogen blijven in het belang van het door zijn toedoen gestichte Museum.

Bij zijn begrafenis op 11 October te Hattem, waar de heer HOEFER jaren lang gewoond heeft en van welke stad hij archivaris geweest is, vertegenwoordigde Dr. EVELEIN ons Genootschap.

v. K.

BOEKBESPREKING.

Muntverslag over het jaar 1937.

Het *Muntverslag* over 1937 vermeldt, dat gedurende dat jaar 191.716.660 stukken (tegen 86.000.000 in 1936) met een nominale waarde van 18.060.620 gulden (tegen 2.205.000 gulden in het voorafgaande jaar) vervaardigd zijn. Voor Nederland werden geslagen: *f* 10.000.000,— aan rijksdaalders, *f* 1.860.000,— aan 10-centstukken, *f* 30.000,— aan 5-centstukken, *f* 100.000,— aan centen en *f* 8.000,— aan $\frac{1}{2}$ centen. Voor Nederlandsch-Indië *f* 2.000.000,— aan $\frac{1}{4}$ guldens, *f* 2.000.000,— aan $\frac{1}{10}$ guldens, *f* 1.204.000,— aan centen en voor *f* 42.000,— aan $\frac{1}{2}$ centen.

De zilveren specie is van ingetrokken munt gemaakt.

Als nieuwe gedenkpenningen werden vervaardigd een eere-medaille der gemeente Gorssel, met het wapen dier gemeente op de voorzijde, terwijl de keerzijde een lauwerkrans afbeeldt, waarbinnen de naam van den begiftigde gegraveerd werd. De stempel van de voorzijde is door den graveur G. AGTERBERG, verbonden aan 's Rijks Munt, gegraveerd. De oud-stempelsnijder J. C. WIENECKE boetserde de ontwerpen voor een voor het Ministerie van Economische Zaken geslagen belooningspenning, die op de voorzijde een vuurtoren verbeeldt, die haar helder licht uitzendt. Tegen den toren is het gekroonde Nederlandsche wapen aangebracht. De keerzijde vertoont een fraaie

krans, samengevlochten van bloemen en korenaren, waarbinnen plaats om de naam van den begiftigde te graveeren.

Beide penningen worden in het *Verslag* afgebeeld.

Aan gesleten en beschadigde munten is voor niet minder dan f 1.681.324,45½ aan de circulatie in ons land onttrokken. Vooral aan oude, afgesleten dubbeltjes, die uit den omloop bij 's Rijks Munt terugkomen, is een zeer groot aantal ingesmolten kunnen worden.

Een aantal valsche munten, zoowel uit Nederland als uit Ned.-Indië aangebracht, werd aan 's Rijks Munt onschadelijk gemaakt. Het aantal hier te lande ingezonden valsche stukken bedroeg 935 (waarbij de guldens, 388 stuks, het talrijkst waren).

Uit Indië werden aangevoerd 51.125 stuks, waarvan de ½ guldens met 16.367 en de ¼ guldens met 18.110 stuks, het sterkst vertegenwoordigd waren.

v. K.

Verslag Koninklijk Penningkabinet 1937.

Ook dit jaar was het door het meer dan bescheiden rijkssubsidie vrijwel ondoenlijk munten of penningen van belang aan te koopen. De aanwinsten bepalen zich dan ook voornamelijk tot een 4-tal zilveren dirhems in Perzië onder de Sassaniden geslagen, een zilveren Carolus van Brabant en drie 16de eeuwsche zilveren munten van het bisdom Kamerrijk.

Behalve een drietal in 1936 aan 's Rijks Munt te Utrecht geslagen munten werden geen vaderlandsche munten verkregen. De Indische afdeeling werd verrijkt met een 4-tal Indische gouden mas in Atjeh geslagen.

De aanwinsten aan Nederlandsche en buitenlandsche

penningen bepalen zich tot stukken meest uit de 20ste eeuw, waarbij een aantal tusschen 1935 en 1938 in de ateliers der Kon. BEGEER te Voorschoten vervaardigd en door die firma aan het Kon. Penningkabinet geschonken.

De heer CAREL J. A. BEGEER schonk het Kabinet een 30-tal Zweedsche penningen, tusschen 1818 en 1930 geslagen. Vele daarvan zijn het werk van den verdienstelijken Noorschen medailleur IVAR THRONSEN.

Van de ten geschenke aangeboden stukken is de gouden gegraveerde penning, vervaardigd bij het 50-jarig huwelijk van H. VERSTEEG en W. V. POOLZUM, in 1769 gevierd, de voornaamste. Dit stuk werd aangekocht uit de gelden van het Fonds tot aankopen voor het Kon. Penningkabinet, door een aantal belangstellenden in die Verzameling bijeengebracht. In *Jaarboek* 1937, blz. 102, wordt de penning beschreven.

De heer A. W. TIRION te 's-Gravenhage stond in bruikleen af een zeer fraai gegraveerden gouden trouwpenning ter gedachtenis van het huwelijk van JAN GLIMMEER en JOHANNA CORVER in 1682 en een zilver-vergulden gegraveerden promotiepenning van het gymnasium te Gouda van 1689 ten name van den leerling CHRISTOPHUS TIRION.

Een tweede belangrijk bruikleen van den heer G. L. TICHELMAN te 's-Gravenhage, bestaande in een verzameling van 91 gouden mas van Atjeh, bevat een aantal zeldzame exemplaren en vult de collectie dezer munten, aan het Kon. Kabinet het vorige jaar geschonken door Mevrouw HULSHOFF POL, op een gewenschte wijze aan.

In het *Verlag* vermeldt Dr. EVELEIN nog de door hem bezochte tentoonstelling van Nederlandsche penningkunst, in April 1937 te Budapest gehouden, welke tentoonstelling een groot en welverdiend succes gehad heeft.

v. K.

Dr. W. HÄVERNICK, *Hamburgische Goldwaagenmacher des 16. und 17. Jahrhunderts*. Hamburg 1938.

Muntkundigen uit Frankrijk, België, Nederland en voor een deel ook uit Engeland hebben ons ingelicht over de in deze landen teruggevonden doosjes met goudgewicht en over de vervaardigers er van. Duitschland was tot nu toe in gebreke gebleven dit te doen. ALPHONSE DE WITTE en AUGUST SASSEN hebben echter in de door hen uitgegeven lijsten van goudgewichtmakers ook de in Keulen gewoond hebbende opgenomen, wier gewichten blijkbaar zeer veel elders werden gebruikt. Geheel onkundig omtrent de Duitse goudgewichten waren wij dus niet. Thans heeft Dr. WALTER HÄVERNICK te Gotha in de *Hamburgischen Geschichts- und Heimatblättern*, 11. Jahrgang 1938 (52. Jahrgang der *Mitteilungen des Vereins für Hamburgische Geschichte*) een beschrijving gegeven van de in Hamburg gewoond en gewerkt hebbende balansmeesters en goudgewichtmakers uit het einde der 16e en 17e eeuw. Het zijn er slechts drie, van wie twee, vermoedelijk om geloofsredenen, uit Antwerpen naar Hamburg zijn verhuisd, met name HANS BARWINS, GERDT GENSZ (GEENS, GHENS, GEEMS) en GERHARD DÜNEWALT. Na een inleiding over de invoering en het gebruik van het goudgewicht, dat in Europa niet vóór 1300 heeft plaats gehad, lezen wij, dat dit noodig was geworden omdat het uitgeven van groote gouden munten toen in grooten getale was begonnen en deze van wege het te verwachten besnoeien er van per gewicht werden verhandeld. Voor de Zuidelijke Nederlanden was Antwerpen de plaats, waar het grootste aantal goudgewichtmakers woonde. De daar vervaardigde gewichtblokjes voeren veelal op de keerzijde, behalve het jaartal, het „handje” van Antwerpen, omgeven door de initialen van hen, die voor het juiste gewicht aansprakelijk

waren. Dr. HÄVERNICK heeft de gelukkige gedachte gehad om in het Museum für Hamburgische Geschichte in de zich daar bevindende „Bürgerbücher” te snuffelen, waar o.a. uit bekend werd, dat reeds in 1569 een „Gewichtverkoper” als poorter werd ingeschreven, wiens naam evenwel niet genoemd wordt. Het zoo even genoemde Museum is de gelukkige bezitter van een groote doos, die oorspronkelijk 35 gewichtblokjes bevatte, waarvan er zes zijn verloren gegaan. De afmetingen van de doos bedragen $21,4 \times 12,3 \times 2,8$ c.M. Zij wordt door drie haakjes gesloten. Op het driehoekige schaalteje een hoefijzer, waarboven wd en 15-88. De blokjes voeren aan de onderzijde het „handje” van Antwerpen tusschen 8-1, waaronder $\begin{matrix} N & M \\ & D \end{matrix}$. Op het deksel prijkt één groote roos¹⁾.

Op de zeer geschonden etiquette met afbeeldingen van gouden munten met hare toenmalige waarde in marken, is nog leesbaar: „(Disse Gold) wichten vindet men tho kope tho Hamborch (up) der Trostbrügge by HANS PA”

Deze HANS PA ... wordt door Dr. HÄVERNICK beschouwd als te zijn de Nederlandsche Calvinist HANS BARWINS²⁾, die als emigrant op den Neuenburg woonde. Het afgesleten papier heeft mogelijk de onderste helft van de B doen verloren gaan, zoodat de PA wel BA(RWINS) zal moeten worden gelezen. De gewichten van H. BARWINS, zoo hij deze n.l. heeft doen vervaardigen, zijn tot nu toe niet teruggevonden. Een afbeelding van deze doos, alsmede van de schaaltejes, komen in Dr. HÄVERNICK's geschrift onder nos. 2 en 3. voor.

¹⁾ Wij lezen bij DE WITTE, dat in 1699 een PIETER VAN DUNWALT goudgewichten verkocht op de eymerkt in de Roos tot Antwerpen. Mogelijk staat de roos op het deksel in verband met dit huis, dat in 1588 reeds zoo kan hebben geheeten.

²⁾ Ook wel BARNWINS, BEREWINS geheeten.

Een tweede goudgewichtmaker, die te Hamburg heeft gewerkt, is de ons reeds bekende GERHARDT GEENS³⁾. Zijn doosje is van bijna hetzelfde formaat als dat van BARWINS. Het bevat 28 gegoten koperen blokjes. Op de keerzijde bovenaan het „Kasteel van Hamburg” tusschen G-G; daaronder de hand van Antwerpen tusschen 9-0 (1590). Op de etquette leest men: Disse Goltwicht fint man tho kope up der Nyenborch, tho Hamborch by GERDT GENSZ, syn richtig (: geeicht?).

GERDT GENSZ moet eind 1589 uit Antwerpen naar Hamburg zijn overgekomen, nadat koning PHILIPS het ijkmeesterschap, tot dien datum door GHEERAERT GHEENS bekleed, den 8sten November 1589 aan CORNELIS JANSSEN had overgedragen.

Een enkel los blokje in het doosje aanwezig schijnt reeds door GEENS te Antwerpen te zijn gebruikt. Het voert de „hand” tusschen G-G en 8-8 (1588), terwijl bovenaan een onbestembaar schelpvormige figuur voorkomt, dat eveneens later, in 1607, diens Amsterdamsche gewicht-blokjes versiert. Vóór dezen datum moet GEENS om onbekende redenen zijn woonplaats Hamburg met Amsterdam hebben verruild.

De derde Hamburgsche gewichtmaker behoorde tot een zeer uitgebreide Antwerpsche familie, namelijk die der VAN DUNWALTS⁴⁾. Er worden nog steeds nieuwe leden van

³⁾ AUGUST SASSEN beeldt in zijn *Noordnederlandsche Muntgewichtmakers* een gewichtje van hem af met het jaartal 1619. In de verzameling VISART DE BOCARME te Brugge berust een exemplaar van 1612. Een blokje van 1651 met dezelfde initialen is vermoedelijk van een zoon van GERRIT GEENS. Er bestaan nog latere.

⁴⁾ ALPHONSE DE WITTE geeft in zijn *„Les dénervaux et leurs ajusteurs aux Pays-Bas méridionaux”*, verschenen in de *Revue belge de Numismatique* van 1899, blz. 110, een uitvoerige lijst van hen, die in verschillende landen over de muntgewichten en hun respectieve

deze goudgewichtmakers ontdekt⁵⁾, die doosjes met goudgewicht hebben vervaardigd.

In het jaar 1680 werd de te Hamburg wonende meester GERHARD DÜNEWALT, na vele vergeefsche pogingen daartoe, „zum Aufseher der Gewichte und zum Balancemacher an der Stadtwaage” benoemd, op een jaarwedde van 50 Reichstalern. In 1696 werd deze GERHARD DÜNEWALT ten gevolge van oneenigheden met zijn lastgevers, reeds uit dit ambt ontslagen. Een doosje van hem is niet meer aanwezig, slechts één enkel blokje wordt van dezen balansmeester in het Hamburgsche museum bewaard.

Zijn merk was ^D G V in een krans. Onder het jaartal een
1666
lilie. Hij komt in Hamburg ook onder den naam DENNEWALT voor.

Na dien hebben de goudgewichten van Keulen en van het Bergische Land tot het controleeren der gouden munten te Hamburg gediend.

M. D. M.

De Medailleur J. Pool en eenige Penningversjes.

In de „Vondelkroniek” IX (1938) drukt C. SCHOLTEN eenige versjes af, die op de keerzijden van door J. POOL tusschen 1655 en 1666 vervaardigde penningen voorkomen. Van den penning op den Vierdaagschen zeeslag, bij VAN LOON II, blz. 546.2 afgebeeld, staat vast, dat het vers op vervaardigers hebben geschreven. Deze lijst is door A. DIEUDONNÉ in zijn werk „Manuel des Poids Monétaires”, Paris 1925, blz. 171—174, aangevuld.

⁵⁾ In *Jaarboek* 1937 beschreef ik een onbekend doosje van een JEAN FREDERICQ DUNWALT, die te Antwerpen op de Quaie de Tournay woonde.

de keerzijde door VONDEL vervaardigd is. De initialen I. v. V. toch staan er onder.

Ook maakte VONDEL verzen bij de door J. POOL in 1655 en 1659 vervaardigde penningen met afbeeldingen van het Stadhuis te Amsterdam (VAN LOON II, blz. 399. 1 en 2), welke gedrukte verzen geplakt werden in de zwart houten doozen, waarin de penningen aan de liefhebbers werden verkocht. Nu dus met zekerheid vast staat, dat POOL en VONDEL met elkaar in relatie gestaan hebben, vraagt schrijver, of VONDEL ook niet de dichter kan zijn van de andere, op POOL's penningen voorkomende versjes.

Aan de kenners van VONDEL's poëzie om deze belangrijke vraag te beantwoorden!

v. K.

BOERHAAVE en de Penning.

In no. 38 van het weekblad „*Geneeskundige Gids*” van 23 Sept. 1938 vermeldt Dr. J. H. O. REYS de bestaande penningen, vervaardigd ter eere van BOERHAAVE, wiens sterfdag, 23 Sept. 1738, na 200 jaren herdacht is. Tijdens zijn leven vervaardigde portretpenningen zijn niet bekend; het belangrijkste stuk is zeker wel de gouden penning, in 1690 aan BOERHAAVE (toen student in de godgeleerdheid en wijsbegeerte) uitgereikt door curatoren der Hoogeschool te Leiden, voor een door hem gehouden redevoering, welke penning voorhanden is in het Historisch Museum van de Academie te Leiden.

Bij het artikel worden een 5-tal 19de eeuwsche portretpenningen afgebeeld en een ovale WEDGWOOD plaquette met BOERHAAVE's naar voren gewende borstbeeld, op het einde der 19de eeuw in Engeland vervaardigd.

v. K.

Verslag van den Secretaris.

Vergadering te Haarlem gehouden in Hôtel FUNCKLER op Zaterdag 15 October 1938, waar tegenwoordig waren de leden BAALE, BAX, BEELAERTS VAN BLOKLAND, BEGEER¹⁾, EVELEIN, FREDERIKS, DEN HARTOGH, HYMAN, DE JONGH, VAN KERKWIJK, KORTENBACH, VAN KUYK, VAN LOGHUM SLATERUS, HAITSMA MULIER, ERNST POLAK, M. E. POLAK, SCHOUTEN, SCHULMAN, DE VEER, VERDAM¹⁾ en VON WEILER.

De Voorzitter, Mr. J. W. FREDERIKS, opent ten 4 ure de Vergadering en heet de leden welkom. In de eerste plaats werden de in het afgelopen jaar overleden leden, de heeren F. A. HOEFER en Mr. C. G. J. BIJLEVELD, herdacht.

Generaal HOEFER, het eere-lid van het Genootschap, en het oudste lid in jaren, is 24 Mei 1938 te Zeist op 88-jarigen leeftijd overleden. De Voorzitter memoreerde het zeer vele, dat HOEFER in zijn lange leven gedaan heeft voor het museumwezen in Nederland; vooral het Museum „de Doorwerth” en het „Openluchtmuseum” hebben ontzettend veel aan hem te danken. Dankbaar herinnerde de Voorzitter aan de vergadering van ons Genootschap in 1933 op „de Doorwerth” gehouden, toen de onvermoeide grijsaard ons rondleidde in de beide hier boven vermelde musea. Een korte necrologie van Generaal HOEFER is in dit *Jaarboek* opgenomen.

¹⁾ Heeft alleen deelgenomen aan het bezoek der Musca.

Mr. C. G. J. BIJLEVELD, 24 Mei te Nijmegen op 74-jarigen leeftijd overleden, was reeds sedert 1894 buitengewoon lid van ons Genootschap en heeft, vooral in vroegere jaren, veel gedaan voor de uitbreiding en inrichting van het Stedelijk Museum te Nijmegen, dat, mede door zijn toedoen, met belangrijke munten en penningen, op die stad betrekking hebbende, vermeerderd is.

Uit het Verslag van den Secretaris bleek, dat voor het *Jaarboek* 1938 een aantal bijdragen waren toegezegd en gedeeltelijk reeds ontvangen.

De rekening van den Penningmeester, nagezien door de leden BAX en VAN KUYK, werd accoord bevonden en de heer HAITSMA MULIER gedéchargeerd met dank voor zijn zuinig beheer. Rekening houdende met de uitgaven, gedaan in 1938 van nog voor 1937 verschuldigde posten, bedroeg het saldo op 31 December 1937 f 3088,87, waaronder begrepen de waarde der in het bezit van het Genootschap zijnde effecten ad f 3000,—.

Tot gewoon lid van het Genootschap werd benoemd Mr. G. W. A. DE VEER te Middelburg. Tot Vice-Voorzitter werd bij acclamatie Ir. Jhr. A. C. VON WEILER herbenoemd, terwijl ook het lid van de Commissie van Redactie van het *Jaarboek*, Dr. M. A. EVELEIN, als zoodanig herkozen werd.

Besloten werd, dat in Maart of April te 's-Gravenhage een lezing zal worden gehouden, waarvoor Dr. EVELEIN zich welwillend beschikbaar gesteld had. Deze stelde zich voor te behandelen de Grieksche munten van den Archaischen stijl.

Tot de lezing zullen alle leden van het Genootschap worden uitgenoodigd.

Een deel onzer leden (de beperkte plaatsruimte liet helaas niet toe allen tegenwoordig te doen zijn) hebben eene uitnoodiging ontvangen tot het bijwonen van de

heropening van het Kon. Penningkabinet in het nieuwe Gemeente-Museum te 's-Gravenhage op 22 Juni. Het verheugt ons te kunnen mededeelen, dat velen aan de uitnoodiging gevolg hebben gegeven. In dit *Jaarboek* is van deze opening op blz. 91 uitgebreid melding gemaakt.

Als plaats voor de volgende Jaarvergadering werd Utrecht gekozen. Aan de vergadering zal, zoo mogelijk, een bezoek aan 's Rijks Munt en aan het Huis de Haar te Haarzuilens.

Een aantal der in het afgelopen jaar hier te lande vervaardigde penningen gingen bij de aanwezigen rond. De Voorzitter toonde den leden eenige fraaie Duitsche portretpenningen en Italiaansche renaissance medailles, waarmede in den laatsten tijd zijn verzameling verrijkt was.

De heer BEELAERTS had een drietal fraaie en zeldzame draagpenningen van Leiden, die deel uitmaakten van zijn verzameling, ter vergadering mede genomen. Het waren twee buurtinsignes van „die bueren op die Maren” en van „die Vliet”, benevens een draagmedaille van de rederijderskamer „Lyefd is 't Fundament”. Deze stukken worden in J. DIRKS, *Nederlandsche Gildepenningen* I, blz. 277—279, beschreven en op pl. XLVII en XLVIII afgebeeld. De vrij slechte afbeeldingen bij DIRKS geven slechts een flauw beeld van deze fraaie en belangrijke stukken.

Namens het lid ZWIERZINA, die niet ter Vergadering aanwezig kon zijn, lichtte DR. VAN LOGHUM SLATERUS een eenzijdig gegraveerd zilveren penninkje ter gedachtenis aan het overlijden in 1732 van een slechts met initialen aangeduide persoon toe. De voorstelling op het penninkje was een navolging van een kopergravure „De Dokter”, voorkomende in JAN en KASPER LUKEN, *Spiegel van het Menselyk Bedrijf*.

De Secretaris liet een zeldzaam fraai gegraveerden

penning rondgaan ²⁾ met voorstelling van de bruiloft te Cana, grootendeels een navolging van een plaat „Avondt-maal”, door JACOB DE GHEYN.

Aan de Vergadering was voorafgegaan een langdurig bezoek aan TEYLER'S Penningkabinet, welke belangrijke verzameling aan de meesten der aanwezigen niet of onvoldoende bekend was. De fraaie 16de en 17de eeuwse historische medailles en de Geldersche en West-Friesche munten uit de verzamelingen TH. M. ROEST en Mr. A. J. ENSCHEDÉ, door hen aan TEYLER'S Stichting vermaakt, trokken vooral een welverdiende belangstelling.

De Conservator der afdeeling schilderijen en teekeningen, de heer H. VAN BORSSUM BUISMAN, leidde hierna de leden rond in de door hem beheerde verzameling. Hier waren het in de eerste plaats de fraaie gravures van GOLTZIUS (sommige afdrukken van zilveren eenzijdige portretpenningen) en de beroemde collectie Italiaansche teekeningen, die de bewondering en belangstelling onzer leden opwekten.

Na het déjeuner werd een bezoek gebracht aan de historische vertrekken van het Paviljoen Welgelegen in den Hout, waar de Empire meubelen en de vertrekken, bewoond geweest door Koning LODEWIJK NAPOLEON (1808—1810) en later (1814—1820) door Prinses WILHELMINA van Pruisen, als weduwe van Stadhouder WILLEM V, de aandacht der leden trok.

Een gedeelte der aanwezige leden vereenigde zich na afloop der Vergadering aan een gemeenschappelijken maaltijd in Hôtel FUNCKLER.

²⁾ Afgebeeld en beschreven in *Ned. Tijdschrift voor Munt- en Penningkunde* 1909, pl. IV. 3, blz. 105.

Verslag van den Conservator der numismatische verzameling en bibliotheek.

De *bibliotheek* ontving in 1937 de jaarlijksche vervolgen op haar tijdschriften en andere periodieken. De *Mitteilungen der Numismatischen Gesellschaft in Wien* verschenen in December 1937 in een meer sprekende uitgave, onder Bd. I van een nieuwe reeks. Het *Numismatische Litteratur Blatt* werd, zooals in ons vorig verslag reeds werd aangekondigd, sinds Mei 1937 voortgezet onder redactie van Dr. R. GAERTENS te Halle (Saale).

Van de publicaties van groot formaat zij allereerst met erkentelijkheid vermeld het vervolgdeel XVI, Parte II van het *Corpus Nummorum Italicorum*, door Z. M. den Koning van Italië aan het Genootschap geschonken. Een tweede geschenk vormen de vervolgdeelen der *Sylloge Nummorum Graecorum*, uitgegeven door H. MILFORD en SPINK & SON te Londen. Van Vol. II (LLOYD collectie) werd ontvangen Dl. VII—VIII, en Dl. II van Vol. I. In dit laatste deel zijn door E. S. G. ROBINSON de Grieksche munten beschreven der NEWNHAM DAVIS collectie, voorzover deze in de WILSON verzamelingen van het Marischal College te Aberdeen aanwezig zijn. Ook aan deze nieuwe deelen der *Sylloge* hebben de uitgevers de grootste zorg besteed. Van het standaardwerk *Die Münzen und Medaillen von Cöln* werd ontvangen Dl. I, bewerkt door Dr. W. HÄVERNICK.

De heeren M. SCHULMAN en Jhr. Mr. M. W. SNOECK schonken overdrukken van hun publicaties in het Jaarboek

1937, welke in de hierbij gevoegde lijst van aanwinsten nader omschreven zijn.

De ontvangen boekwerken en tijdschriften werden, voorzover zij niet voor later bindwerk bestemd zijn, naar de bibliotheek der Universiteit van Amsterdam verzonden.

Voor de *numismatische verzameling* zijn over 1937 geen aanwinsten te vermelden.

Den Haag, October 1938.

De Conservator,

M. A. EVELEIN.

AANWINSTEN DER BIBLIOTHEEK.

Tijdschriften.

Maandblad van het Genealogisch-Heraldisch Genootschap „de Nederlandsche Leeuw”, Jaargang 1937.

Bataviaasch Genootschap: Tijdschrift voor Indische Taal-, Land- en Volkenkunde, Dl. 77 (1937) en Jaarboek IV (1937).

Jaarboek van het Kon. Ned. Genootschap voor Munt- en Penningkunde, 1937.

Numismatisches Litteratur Blatt, Jaargang 53 (1937), nr. 352 t/m 357.

Deutsche Münzblätter, 1937.

Numismatische Zeitschrift (Wien), 1937.

Mitteilungen der Numismatischen Gesellschaft in Wien, Bd. I (XVII a. F.), December 1937, nr. 1—2 en 1—2a.

Suomen Museo en Finskt Museum, Dl. XLIV (1937).

Revue Belge de Numismatique, 1936.

The American Numismatic Society: Numismatic Notes and Monographs, nr. 77-79, en Proceedings of the Society, 1937.

Andere Publicaties en Overdrukken.

Corpus Nummorum Italicorum, Dl. XVI, Parte II (Roma, 1572—1700).

Sylloge Nummorum Graecorum, Vol. II, Dl. VII—VIII (Syracuse-Lipara), en Vol. I, Dl. II (The NEWNHAM DAVIS Coins).

Die Münzen und Medaillen von Cöln, Dl. I, bewerkt door Dr. WALTER HÄVERNICK.

M. SCHULMAN. Italiaansche nabootsingen van Provinciale en Stedelijke Nederlandsche munten, I. Overdruk uit het Jaarboek van het Kon. Ned. Genootschap voor Munt- en Penningkunde, XXIV (1937).

Jhr. Mr. M. W. SNOECK. 1. Penningen en andere eereblijken aan de dichteres PETRONELLA MOENS vereerd. 2. Strooi-penning bij de inhuldiging van den Prins en Prinses van Oranje tot Heer en Vrouwe van Breda 1737. Overdruk alsvoren.

LEDENLIJST

(DECEMBER 1938).

EERE-LEDEN.

- Z. M. VICTOR EMMANUEL, Koning van Italië (1901)¹⁾.
Mejuffrouw MARIE G. A. DE MAN, St. Pieterstraat 19, Middelburg (1917).
Jhr. Mr. A. F. O. VAN SASSE VAN YSSELT, Voorzitter van den Hoogen Raad van Adel, lid van de Eerste Kamer der Staten-Generaal, Oranje-Nassaulaan, 's-Hertogenbosch (1926).
Jhr. Mr. M. W. SNOECK, Koestraat 8, Zwolle (1932).

GEWONE LEDEN.

- W. K. F. ZWIERZINA, Conservator van het munt- en penningkabinet van het Kon. Oudh. Genootschap, Kwakersplein 3¹, Amsterdam (West) (1895).
Jhr. Mr. F. BEELAERTS VAN BLOKLAND, Vice-President van den Raad van State, Bazarstraat 13, 's-Gravenhage (1904).
A. O. VAN KERKWIJK, Oud-Directeur van het Koninklijk Kabinet van Munten, Penningen en Gesneden Steenen, Nassaulaan 22, 's-Gravenhage (1904).
Mr. E. H. HIJMANS, Officier van Justitie, Nassauplein 18, Alkmaar (1910).
E. VOET JR., Busken Huetlaan 1, Bloemendaal (1911).
CAREL J. A. BEGEER, Directeur-Generaal van de Kon. Nederl. Edelmetaalbedrijven, Leidsche Weg 221, Voorschoten (1911).
Jhr. Mr. C. BEELAERTS VAN BLOKLAND, Oud-Secretaris en hoofd van den alg. dienst der N.S., Huize 't Hoogveld, Zeist (1913).

¹⁾ Het tusschen haakjes geplaatste jaartal achter de namen, geeft het jaar van de benoeming tot lid aan.

- Dr. M. A. EVELEIN, Directeur van het Koninklijk Kabinet van Munten, Penningen en Gesneden Steenen, van Weede van Dykveldstraat 36, 's-Gravenhage (1913).
- M. SCHULMAN, Rubensstraat 47, Amsterdam (1917).
- Mr. ERNST POLAK, Kantonrechter, Rozenburglaan 30, Rotterdam (1926).
- Mr. Dr. C. H. BAALF, Kantonrechter, Hôtel Corbelijn, Tiel (1926).
- A. HULSHOFF POL, Mijningenieur, Wavopark 23, Wassenaar (1929).
- Jhr. Ir. A. C. VON WELLER, Directeur der N.V. voorh. Koninklijke BEGEER te Voorschoten, Prinsenweg 54, Wassenaar (1929).
- H. J. G. HAITSMA MULLER, Corresp. der Ned. Bank, Aristoteleslaan 29, Zeist (1931).
- C. J. M. C. KALIS, Laan van Oostenburg 1, Voorburg (1931).
- Dr. W. F. BAK, Johannes Vermeerstraat 34 Boven, Amsterdam (Zuid) (1932).
- Mr. J. W. FREDERIKS, Directeur Ond. Levensverzekering Mij. van 1836, Parkweg 16, 's-Gravenhage (1933).
- Mr. G. W. A. DE VEER, Directeur van de Zeeuwsche Hypotheekbank, Conservator van het Munt- en Penningkabinet van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen, Parklaan 2, Middelburg (1938).

BUITENGEWONE LEDEN.

- Jhr. H. E. RAM, Gep. Hoofdingenieur van den Provinciaal Waterstaat, Sima Rowa, Zeist (1894).
- Mr. H. J. D. D. ENSCHEDÉ, Aerdenhout (1896).
- C. A. VAN WOELDEREN, Burgemeester van Vlissingen, „Het Wooldhuis”, Boulevard Evertsen, Vlissingen (1899).
- Mr. J. C. P. E. MENSCH, Princessogracht 32, 's-Gravenhage (1900).
- JAC. J. VAN GOOR, Medailleur, Catherijnesingel 113, Utrecht (1907).
- GOTTFR. H. CRONE, Jan Luykenstraat 16, Amsterdam (1911).
- Mr. P. C. J. A. BOELES, Conservator der Penning- en Muntverzameling van het Friesch Genootschap, Harlingerstraatweg 75, Leeuwarden (1913).
- R. A. KAISER, Potgieterweg 5, Bloemendaal (1916).
- Dr. H. A. FONTEYN KUYPERS, Leeraar aan de 1e H.B.S. Rotterdam, Hoffaan 111 (1917).
- Mr. J. B. V. M. J. VAN DE MORTEL, Burgemeester van Noordwijk (1917).

- Dr. D. DE MAN, Wetenschappelijk Assistent Kon. Penningkabinet, Stadhouderslaan 43, 's-Gravenhage (1921).
- P. VISSER AZN., Uitgever, Zijlweg 83, Haarlem (1921).
- A. VAN DER WIEL, Kapitein der Artillerie, Park Paaschberg 2, Ede (Geld.) (1923).
- JOH. A. ALSBACH, Muziekuitgever, Stadhouderskade 62, Amsterdam (1924).
- G. J. J. VERDAM, Electrotechnisch Ingenieur, Parkstraat 83, 's-Gravenhage (1924).
- W. H. F. G. Graaf VAN ALDENBURG—BENTINCK, Amerongen (1924).
- A. H. DRIJFHOUT VAN HOOFF, Luitenant-Kolonel der Artillerie, Warmonderweg 16, Oegstgeest (1926).
- C. G. VATTIER KRAANE, Voorzitter der Vereeniging voor Penningkunst, Sarphatikade 2, Amsterdam (1926).
- NANNE OTTEMA, Notaris, Prins Hendrikstraat, Leeuwarden (1926).
- H. G. VAN GROL, Conservator van het Museum van Oudheden, Vlissingen, Boulevard de Ruyter 78 (1927).
- Dr. A. J. BEMOLT VAN LOGHUM SLATERUS, Stadionkade 136^a, Amsterdam (Zuid) (1929).
- J. H. VAN HEEK, „het Roessingh”, Lonneker (1929).
- C. J. KORTENBACH, Bouwkundig ambtenaar 1e klasse bij de Rijksgebouwendienst, Parkweg 85, Voorburg (1929).
- Dr. H. D. MAK VAN WAAY, Geneesheer, Willem de Zwijgerlaan 36, 's-Gravenhage (1929).
- Jhr. Mr. H. J. VAN MEEUWEN, Bezuidenhout 60, 's-Gravenhage (1929).
- Mr. Dr. A. E. SCHOUTEN, Notaris, Eemnesserweg 17, Baarn (1932).
- P. MOLL, Raamweg 42c, 's-Gravenhage (1933).
- W. J. R. DREESMANN, Joh. Vermeerstraat 2, Amsterdam (1934).
- Mr. J. VAN KUYK, Stadhoudersplein 93, 's-Gravenhage (1934).
- M. F. POLAK, Med. cand., Emmastraat 37, Amsterdam (Zuid) (1934).
- W. E. VOÛTE, Bildersweg 14, Oosterbeek (1934).
- Mr. J. OFFERHAUS, Advocaat en Procureur, Mecklenburglaan 37, Rotterdam (1935).
- Dr. J. H. DEN HARTOGH, Arts, 247 Kanaaldijk, Koedijk (N.-H.) (1936).
- P. POLTER HZN., Blijhamsterstraat 12, Winschoten (1936).
- Dr. H. M. E. SCHÜRMMANN, Waalsdorperweg 149, 's-Gravenhage (1936).

Mr. C. N. VAN DER SPEK, „de Leeuwenberg”, Valkenveenschelaan 50,
Huizen (N.-H.) (1936).

B. J. DE JONGH, Mathenesserlaan 486, Rotterdam (W.) (1938).

BUITENLANDSCHE LEDEN.

ALBERT VISART DE BOCARMÉ, Rue St. Jean 18, Bruges (1894).

L. FÖRRER, London S.W.I. 5, 6, 7 King Street St. James's (1904).

F. C. C. BOYD, 237 East 20th Street, New-York (1923).

*¹⁾ JULIUS GUTTAG, William Street 55, New-York (1923).

*EDW. T. NEWELL, President American Numismatic Society,
Broadway and 156th Street, New-York (1923).

*ELLIOT SMITH, 26th Street and East River, New-York (1923).

*MORITZ WORMSER, Fifth Avenue 95, New-York (1923).

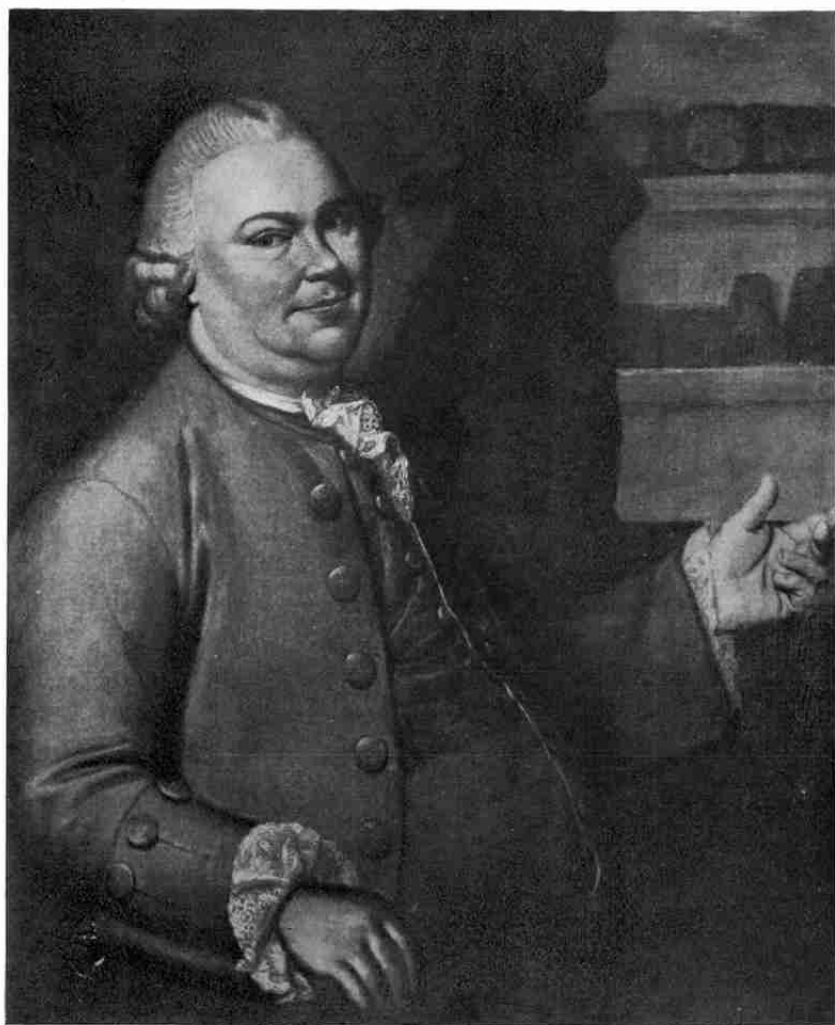
*F. A. LIVINGSTON, 680 Jefferson Avenue, Brooklijn, New-York
(1924).

*WAYTE RAYMOND, Fifth Avenue 630, New-York (1926).

¹⁾ De leden, voor wier namen een * staat, zijn leden voor het leven.

INHOUD.

	Blz.
Italiaansche Nabootsingen van Provinciale en Stedelijke Nederlandsche Munten, II, door M. SCHULMAN	1
Ridderorden en Eereteekenen van het Koninkrijk Holland (1806—1810), door Dr. W. F. BAX . .	15
Beschouwingen en bijzonderheden betreffende de Nederlandsche Munt: 1815 tot heden, speciaal uiterlijk, beeldenaars en merkteekens, door Mr. Dr. A. E. SCHOUTEN	29
Een onbeschreven denarius van LOTHARIUS I, vermoedelijk te Keulen of in die omgeving geslagen, door Mej. M. G. A. DE MAN	63
De stempelsnijders A. M. J. en J. J. VAN BAERLL, door A. O. VAN KERKWLJK	74
De muntmeesters van de stad Kampen, door A. VAN DER WIEL	84
De opening van het Koninklijk Penningkabinet op 22 Juni 1938	91
Prijsvraag voor Penningkunde, uitgeschreven door TEYLER'S Tweede Genootschap te Haarlem voor het jaar 1939	103
Fonds tot aankopen van het Kon. Penningkabinet	108
F. A. HOEFER. In memoriam	111
Boekbespreking	113
Verslag van den Secretaris	121
Verslag van den Conservator der numismatische verzameling en bibliotheek	125
Ledenlijst	128

*Adriaenus Martinus Josephus van Baerth
geboren te Roggel (Limburg) den 24 Maart 1729
gestorven te Dordrecht 1783.*

